



AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI

**Avdelningen för utbildningsvetenskap**

---

# Interaktionen mellan pedagoger och barn under vuxenledda aktiviteter på förskolan utifrån ett genusperspektiv

Hanna Hansson & Matilda Brunstedt

Ht 2014

Examensarbete, Grundnivå (högskoleexamen), 15 hp

Pedagogik

Förskolläraryrket

Examensarbete i Pedagogik

Examinator: Peter Gill

Handledare: Åsa Carlsson

---



Brunstedt, Matilda & Hansson, Hanna (2014), *Interaktionen mellan pedagoger och barn under vuxenledda aktiviteter på förskolan utifrån ett genusperspektiv*. Examensarbete i pedagogik. Förskolläraryrket. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle

## **Abstract**

Syftet med den här studien var att undersöka hur pedagoger interagerar och bemöter barn under vuxenledda aktiviteter på förskolan utifrån ett genusperspektiv. Samt om det skiljer sig åt mellan förskolorna beroende på huvudmannaskap, privat eller kommunalt. Designen som användes är en kvalitativ, semi-strukturerad observationsstudie. Observationerna genomfördes på två förskolor, en privat och en kommunal, med barn i åldrarna fyra till sex år. Därefter analyserades resultaten utifrån tidigare forskning författarna tagit del av. Resultaten visade att på den privata förskolan förekom mer omedvetet könsskapande från pedagogerna i det att pojkarna tilläts ta mer plats i aktiviteterna. Resultaten från den kommunala förskolan var mer svårtolkade då inget tydligt bemötande utifrån könsstrukturerna förekom. Istället för pedagogernas bemötande av barnen valde författarna att också tolka barnens beteende utifrån tidigare forskning.

**Nyckelord: genus, stereotypa könsstrukturer, förhållningssätt, bemötande, förskola**



## Innehåll

1. Inledning .....	1
1.2 Bakgrund.....	2
1.2.1 Vad är genus?.....	3
1.2.2 Olika diskurser .....	3
1.2.3 Pedagogernas bemötande av barnen .....	4
1.2.4 Problemformulering .....	6
1.3 Syfte och frågeställningar .....	6
2. Metod .....	7
2.1 Design .....	7
2.2 Urval av undersökningsgrupp .....	7
2.2.1 Beskrivning av förskolorna.....	7
2.2.2 Barngruppen.....	8
2.2.3 Val av pedagoger .....	8
2.3 Tillvägagångssätt .....	9
2.3.1 Transkriptionsnyckel.....	9
2.4 Validitet och reliabilitet .....	9
2.5 Forskningsetiska överväganden .....	10
3. Resultat och Analys .....	12
3.1 Observationer.....	12
3.1.1 Videoobservation 1: Förskolan Månen – Hur lång är en meter? .....	12
3.1.2 Videoobservation 2: Förskolan Solen - Baka bullar .....	13
3.1.3 Videoobservation 3: Förskolan Solen – Högläsning .....	16
3.1.4 Videoobservation 4: Förskolan Solen – Bygga .....	17
3.2 Analys .....	18
3.2.1 Videoobservation 1: Förskolan Månen – Hur lång är en meter?.....	18
3.2.2 Videoobservation 2: Förskolan Solen - Baka bullar .....	19
3.2.3 Videoobservation 3: Förskolan Solen – Högläsning .....	20

3.2.4 Videoobservation 4: Förskolan Solen – Bygga .....	21
4. Diskussion.....	22
4.1 Resultatdiskussion.....	22
4.1.1 Får pojkar mer plats i förskolan? .....	22
4.1.2 Pedagogernas bemötande .....	23
4.2 Metoddiskussion .....	24
4.3 Slutdiskussion .....	25
5. Referenser .....	26
6. Bilagor.....	28
6:1 Bilaga 1 – Missiv .....	28
6:2 Bilaga 2 – Tillståndsblankett .....	29

# 1. Inledning

"If not me, who? If not now, when?" sa Emma Watson i ett tal till FN om jämställdhet den 20 september 2014. Vilket indikerar att jämställdhet är ett uppmärksammat ämne också internationell och inom fler yrkesgruppen än bara utbildningsväsendet. Genus är ett omdebatterat ämne, både av lekmän och insatta forskare inom genuspedagogiken. Det som debatteras är bland annat varför vi bör, eller inte bör, forska i genus för att sedan implementera det i förskola och skola. I en debatt från 2008 mellan Ärlemalm-Hagsér, doktorand inom pedagogik och Bergqvist, filosofie doktor inom matematik, lyftes problematiken med könskodade leksaker. Bergqvist menade att det var ett misstag att plocka bort leksaker för att de var könskodade och att det inte var pedagogens ansvar att sitta och avkoda dessa leksaker. Ärleman-Hagsér menar att pedagogerna inte ska plocka bort leksaker, utan istället lägga till och problematisera användandet utifrån ett genusperspektiv och därifrån avkoda leksakerna. Bergqvist, som i det här fallet betraktas som insatt lekman, då hennes kunskap grundar sig på egna erfarenheter och att hon inte gjort någon egen forskning inom ämnet. Bergqvist menar att genuspedagogiken har gått till överdrift och att denna genusfixering måste upphöra då det skadar barnen.

Det finns omfattande forskning inom genusvetenskapen där mycket av empirin är hämtad från förskolan, eftersom man redan där vill lägga grunden för jämställdhet. I förskolans läroplan finns de jämställda värderingarna klart och tydligt skrivna i målen. I både den gamla läroplanen för förskolan och i den nya står det att:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav som ställs på dem bidrar till att forma flickor och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. (Utbildningsdepartementet, 1998, s.4, Skolverket, 2010, s.5)

I den nya läroplanen för förskolan finns tillägget "Arbetslaget ska verka för att flickor och pojkar får lika stort inflytande över och utrymme i verksamheten" (Skolverket 2010, s.12).

Inom den nya förskolläraryrket är en hel termin dedikerad till en kurs som behandlar genus, jämställdhet och demokratiska värderingar. Vilket indikerar att frågan om genus är, i dagens samhälle, ansedd viktig. Trots detta är det i förskolan fortfarande främst pedagogerna

som upprätthåller de stereotypa könsrollerna på grund deras förhållningssätt till genus och könsskapande (Ärlemalm-Hagsér & Pramling Samuelsson, 2009). Författarna till denna studie har därför valt att undersöka pedagogernas bemötande av barn och interaktionen mellan pedagog och barn. Med fokus på de vuxenledda aktiviteterna för att analyseras utifrån ett genusperspektiv.

## 1.2 Bakgrund

Eidevald (2009) påstår att ett genusarbete på förskolan och forskning om genus *kan* komma att skapa segregering och öka klyftan mellan pojkar och flickor. Könen delas ibland upp i två grupper och skillnaderna mellan könen uppmärksammas. Pojkar och flickor ”tränas” i egenskaper som anses höra det motsatta könet till. Pojkar tränas till exempel i att ta ansvar och vara ödmjuka medan flickor tränas exempelvis i att ta för sig och göra sig hörda. Men å andra sidan behövs forskningen för att få tag på omedvetet agerande hos pedagoger som förstärker de stereotypa könsrollerna (ibid.). Karlsson och Simonsson (2011) menar att uppdelningen av könen måste ske för att de stereotypa könsmodellerna ska överkommas. Genom uppdelningen anser de att det är lättare att nå de två grupperna (pojkar och flickor). För att pedagogerna ska kunna motverka de stereotypa könsmodellerna och erbjuda pojkar och flickor samma möjligheter måste verkligheten betraktas som den verkliga är. Inte som de tror att den är (ibid.). Med könsmodell, könsroller och könsstrukturer menas i de föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt som finns i dagens samhälle. De föreställningar som barnen socialiseras in i både på förskolan och ute i samhället i stort (Svaleryd, 2003).

Detta omedvetna könsskapande upptäcktes bland annat genom ett omfattande genusarbete på en förskola Trödje. Pedagogerna som deltog i arbetet trodde sig behandla pojkar och flickor likvärdigt. Efter att ha filmat sig själva i interaktionen med barnen upptäckte de att så inte var fallet. Pojkar och flickor behandlades, omedvetet, efter samhällets stereotypa könsnormer. Könsmodellerna förstärktes snarare än motarbetades genom pedagogernas förväntningar på flickor respektive pojkar. Någoting de förmodligen inte upptäckt utan ett genomgripande genusarbete (SOU 2006:75).



### 1.2.1 Vad är genus?

Med genus menas det sociala och kulturella kön som människan görs till med föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt (Hedlin, 2011). Vilka sysslor, leksaker och beteenden som associeras med de två könen. Ibland innefattas också det biologiska könet i begreppet genus, vilket författarna har i det här arbetet (Svaleryd, 2003). Nationalencyklopedin definierar genus såhär:

genus [je:'-] (latin, 'härkomst', 'släkt', 'stam', 'kön', 'art', 'slag'), begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön. (NE, 2014).

### 1.2.2 Olika diskurser

Hur pedagoger bemöter barn utifrån ett genusperspektiv på förskolan beror på vilket diskurs som är rådande. Det finns två diskurser som Eidevald (2009) utgår från i sin studie. Dessa två diskurser, som han kallar för läsningar, är: *Vi föds till pojkar och flickor* och *Vi görs till pojkar och flickor*. Den första läsningen, *Vi föds till pojkar och flickor*, menar att pojkar och flickor är varandras motsatser, ”de är olika på specifika sätt” (ibid. s.82). Könen är separerade av ”biologiska, utvecklingsmässiga, hormonella, funktionella och emotionella skillnader” (ibid. s.82). Olikheterna och skillnaderna könen emellan förväntas ge olika förmågor, eller egenskaper, utifrån vilka barnen tränas i inför de roller de kommer att inta i framtiden. Personalen förväntas därför bemöta dessa olikheter, ”personalen arbetar för jämställdhet i betydelsen att flickor och pojkar ska bemötas likvärdigt, dock inte för den skull nödvändigtvis lika” (ibid. s.83). Den andra läsningen, *Vi görs till pojkar och flickor*, utgår från att genus konstrueras av samhället och vuxna genom bland annat språket. Skillnaderna som finns mellan pojkars och flickors beteenden är konstruerade av människan och beror inte på biologiska skillnader. De rådande diskurserna inom ämnet används för att positionera sig i hur man bemöter flickor och pojkar. De två subjekten (flickor och pojkar) ses som delar av både maskulint och feminint beroende på situation och kontext. ”Med andra ord ses inte flickor och pojkar som att de är systematiskt olika, men de beskrivs och bemöts som om de vore det. På så sätt görs de/ blir de olika” (ibid. s.84). Ett tredje synsätt presenteras av Odenbring (2010) där det sociala könet och det biologiska könet inte ses **som** separata utan som en helhet. I en studie gjord av Karlsson och Simonsson (2011) menar de att pedagogerna i många fall tar till de biologiska skillnaderna mellan könen för att behandla pojkar och flickor olika.

En undersökning har gjorts på vad som händer om skillnader mellan könen görs mer framträdande på förskolan. Hypotesen författarna till den studien ställde sig var att på förskolorna där skillnader mellan könen gjordes tydligare skulle visa sig i könsuppdelningen under den fria leken. Resultatet överensstämde med hypotesen. Barnen i grupperna där skillnaderna gjordes framträdande visade en betydande minskning i könsöverskridande lek medan barnen i kontrollgruppen (där skillnader inte synliggjordes) inte minskade i könsöverskridande lek. Dock visades ingen betydande skillnad i antalet barn som sade att de lekte med klasskompisar av det motsatta könet mellan de båda grupperna (Hillard & Liben, 2010). Detta understryker vikten av pedagogernas förhållningssätt och förväntningar på pojkar respektive flickor.

I en studie av Pramling Samuelsson och Ärlemalm-Hagsér (2009) kunde författarna med hjälp av videoobservationer se att pojkarnas lek gavs mer utrymme än flickornas och därför hamnade i fokus. I observationen deltog barn av båda könen. De pedagogiska redskapen (handdockor och bilder) var av maskulin karaktär. Handdockorna var män och hade manliga namn, bilderna föreställde ”gubbar” av manligt kön. Det maskulina var den rådande normen på förskolan. Författarna beskriver att det var både pedagoger och barn som konstruerade könsmönstren. Barnen var dock de som var mer nytänkande och försökte utmana de rådande könsstrukturerna. Pedagogerna visade sig agera mer *utifrån* strukturerna än *mot* dem.

### **1.2.3 Pedagogernas bemötande av barnen**

I en situation beskriven av Eidevald (2009) framgår det hur flickor och pojkar behandlas utifrån pedagogens förväntningar på dem under den fria leken på förskolan. I exemplet försöker en pedagog resonera med två pojkar som bråkar men blir ignorerad, pedagogen följer inte upp och försöker påkalla pojkarnas uppmärksamhet igen utan lämnar rummet. När pedagogen sedan resonerar med flickorna som bråkar med pojkarna förväntar hon sig flickornas uppmärksamhet och kommer med andra lösningar när pojkarna inte samarbetar. När en av flickorna beter sig som pojkarna anses hon bråkig och blir tillsagd att lämna rummet om hon inte kan komma överens med pojkarna. I en annan situation beskriven av Eidevald (2009) ska barnen klä på sig efter ett gymnastikpass. Exemplet visar hur pedagogerna har olika förväntningar på pojkar och flickors kapacitet att klä på sig själva. Flickorna får i större mån uppmuntran från pedagogerna att klara sig själva med lite hjälp från pedagogerna medan pojkarna, vara sig de vill eller inte, blir hjälpta med kläderna.

I en studie av Giraldo och Colyar (2011) visade det sig att barn redan vid tre års ålder identifierar sig vid sitt kön, vilket sedan byggs på vid fyra-fem års ålder när deras tidigare erfarenheter och kunskaper kopplas samman. Barnen visade förståelse för de stereotypa egenskaper som ansågs tillhöra könen. Pojkar associerades med makt medan rädsla och hjälplöshet tillskrevs flickor. Detta förstärktes ytterligare genom pedagogernas bemötande av pojkar och flickor genom att exempelvis uppskatta flickorna för deras kläder, frisyrer och hjälpande natur. Språket skiljde sig också hos pedagogerna i hur de pratade till flickor respektive pojkar. Pedagogerna visade sig känna större samhörighet med barn som tidigt visar förståelse för de stereotypa roller som förväntas av det tillhörande könet. Barnens könsföreställningar kopplades samman med pedagogernas förväntningar och den rådande könsdiskursen (ibid.). Detta synsätt uppmärksammades också av Karlsson och Simonsson (2011) vars studie visade att barn som inte följer de stereotypa könsmodellerna anses vara problematiska av pedagogerna. Ärlemalm-Hagsér (2010) och Giraldo och Colyar (2011) menar att pedagogens förhållningssätt och bemötande av barnen har betydelse för hur deras könsföreställningar tar sig och huruvida de stereotypa könsrollerna stärks eller motarbetas.

**Barnen behöver ges varierande erfarenheter som kan hjälpa dem att utveckla olika sätt att vara maskulina och feminina på** (Giraldo & Colyar, 2011). Ärlemalm-Hagsér (2010) menar att pedagoger behöver kunskap och förståelse om könsstrukturerna och hur dessa skapas och förstärks av pedagogerna för att kunna arbeta mot dem. Ärlemalm-Hagsér (2010) har genom en studie identifierat en rad situationer på förskolan där pedagogerna extra tydligt bemöter och interagerar med barnen utifrån de stereotypa könsmodellerna. Exempelvis förväntas flickorna att hjälpa till mer och klara sig själva vid måltider och påklädning och pojkarnas kläder placeras oftast närmast dörren så att de fort kan få på sig kläderna och gå ut, då de förväntas vara mer otåliga än flickor. Pojkarna får också fler tillsägelser än flickorna som det resoneras mer med (Eidevald, 2009).

### **1.2.4 Problemformulering**

Tidigare forskning har visat att pedagoger i interaktionen med barn bemöter dem utifrån stereotypa könsmonster. Studier som författarna till detta arbete tagit del av tyder på att pedagogernas förhållningssätt och inlärd könsstrukturer avgör hur de bemöter flickor respektive pojkar i interaktionen. Hur tar sig dessa stereotypa könsmonster uttryck i interaktionen mellan pedagoger och barn? Kan det skilja sig markant mellan förskolor beroende på huvudmannaskap, kommunal eller privat? Författarna har därför valt att undersöka hur pedagogerna bemöter barn under vuxenledda aktiviteter i förskolans verksamhet, utifrån ett genusperspektiv.

### **1.3 Syfte och frågeställningar**

Syftet med studien är att genom ett genusperspektiv undersöka hur pedagoger interagerar och bemöter barn under vuxenledda aktiviteter på förskolan, samt om det skiljer sig åt beroende på förskolans huvudmannaskap.

1. Hur interagerar och bemöter pedagogerna barnen under vuxenledda aktiviteter utifrån ett genusperspektiv på de undersökta förskolorna?
2. Finns det någon tydlig skillnad på hur pedagogerna i studien interagerar och bemöter barnen utifrån ett genusperspektiv beroende på förskolans huvudmannaskap?

## **2. Metod**

### **2.1 Design**

Studien är av kvalitativ design i det att resultaten tolkas av författarna och analyseras utifrån vedertagna teorier. Med en kvalitativ studie menas att datan är insamlad ute i fält (förskolorna) med deltagarna och deras beteende som informationskälla (Polit & Beck, 2008). Den skiljer sig från en kvantitativ undersökning då datan är lågt strukturerad och resultaten inte kvantifierade i kategorier eller tabeller. Datainsamlingen skedde genom semi-strukturerade, icke-deltagande videoobservationer och fältanteckningar. Designen är semi-strukturerad i det att alla observationerna är gjorda i vuxenledda aktiviteter och det som fokuseras på är pedagogerna. Aktiviteterna varierar mellan förskolor och observationer, upplägget av dem och tiden på observationerna varierar (Bryman, 2011).

### **2.2 Urval av undersökningsgrupp**

Undersökningen genomfördes på två förskolor som är valda utifrån vilken typ av huvudmannaskap förskolan har. Den första förskolan är privatägd och den andra förskolan är kommunalt ägd. Valet att också titta på form av huvudmannaskap gjorde författarna för att se om det skiljer sig åt mellan förskolor som är privata och kommunala i hur pedagogerna bemöter och interagerar med barnen. Författarnas hypotes var att den privata förskolan skulle hålla en högre kvalitet vad gäller genus. Hypotesen kom sig utifrån författarnas antagande att den privata förskolan granskas hårdare av kommunen än den kommunala förskolan. Med kvalitet menas här då att det förekommer mindre stereotypt könsskapande från pedagogerna i hur de bemöter barnen.

#### **2.2.1 Beskrivning av förskolorna**

##### **Förskola 1 - Månen**

Förskolan är privatägt och ligger i utkanten av en större stad i södra Sverige. Förskolan är cirka ett år gammal och därför relativt ny. Den öppnades genom ett samarbete mellan två pedagoger. Förskolan utvecklas fortfarande och till höstterminen 2014 öppnades två nya avdelningar. Förskolan består nu av fem avdelningar varav en är förskoleklass.

Avdelningarna är indelade efter ålder. En för ettåringarna, en för tvååringarna, en för treåringarna och en för de äldsta barnen som är mellan fyra och sex år gamla. På de två avdelningarna med de yngsta barnen är det cirka tolv barn på varje avdelning. På de två avdelningarna för äldre barn går det cirka arton barn på varje avdelning. I förskoleklassen går

det cirka fem barn så denna avdelning samarbetar ofta med de äldsta förskolebarnen. På varje avdelning arbetar det tre till fyra pedagoger. Det arbetar både män och kvinnor på förskolan, merparten är kvinnor. Förskolan håller till i ett litet centrum på en av våningarna av ett höghus tillsammans med andra företag. Förskolans utegård är skapad bakom förskolan där det tidigare låg en parkeringsplats för bilar. Sammanlagt har vi 19 minuter inspelat material från förskolan.

### **Förskola 2 - Solen**

Förskolan är en kommunalt ägd förskola belägen i en liten ort i Mellansverige. På förskolan finns tre åldersindelade avdelningar, en för ettåringar, en för två-treåringar och en för fyraåringar. Femåringarna huserar i lokaler på en gammal förskola en bit från huvudförskolan. Det går cirka sjutton barn på varje avdelning med tre till fyra pedagoger per avdelning. På förskolan arbetar endast kvinnliga pedagoger, en man är anställd i köket. Sammanlagt har vi 97 minuter inspelat material från förskolan.

#### **2.2.2 Barngruppen**

På förskolan Månen deltog sex barn i observationen, fyra pojkar och två flickor. Barnen är i åldrarna fem till sex år. Barngruppens sammansättning berodde på vilka barn vars målsman skrivit under och godkänt barnets deltagande i undersökningen. Sammanlagd återkom åtta tillståndsblanketter med underskrift, varav sex gav sitt godkännande till barnets deltagande. På förskolan Solen deltog sammanlagt sju barn i observationerna, sex barn vid varje observationstillfälle (tre observationer), tre flickor och fyra pojkar. Barnen är i åldrarna fyra till fem år. Det var tänkt att observationerna skulle ske med barn från fem år, men på grund av sjukdom bland pedagogerna fick vi byta avdelning. Barngruppens sammansättning berodde på vilka barn vars målsman givit godkännande till barnets deltagande i undersökningen. Sammanlagt återkom nio signerade tillståndsblanketter, varav sju godkände barnets deltagande i undersökningen.

#### **2.2.3 Val av pedagoger**

Intresset för att delta i videoobservationerna bland pedagogerna var lågt. Anledningarna är fortfarande oklara. De deltagande pedagogerna är därför valda utifrån samtycke till deltagande. Pedagogerna som deltog är mellan tjugofem och sextio år.

## **2.3 Tillvägagångssätt**

Innan vi besökte de valda förskolorna skickade vi ut ett missiv till respektive förskola med information om vilka vi är, vad vi tänkte göra och syftet med undersökningen (se bilaga 1). Efter klartecken från förskolan besökte vi varsin förskola för att personligen introducera oss och dela ut tillståndsblanketter till barnens vårdnadshavare om godkännande till barnets deltagande i undersökningen och att bli filmad (se bilaga 2). Tillståndsblanketten lämnades också ut i syfte att informera vårdnadshavare om vilka vi är och om våra intentioner med undersökningen. Tillståndsblanketterna är skrivna med utgångspunkt i Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002). Som observatörer placerade vi oss utanför aktiviteterna bredvid videokameran och interagerade i aktiviteten och med deltagarna i minsta möjliga mån. Fokus under våra observationer låg på pedagogen och dennes interagerande med barnen. De videodokumenterade observationerna har sedan tittats på och transkriberats av respektive författare som deltog vid observationen. Datan analyserades sedan utifrån tidigare forskning som författarna tagit del av.

### **2.3.1 Transkriptionsnyckel**

Transkriptionerna är skrivna efter följande mall:

” ” – Innebär att personen säger något.

( ) – Innebär att personen utför en handling.

[ ] – Innebär att handlingen sker samtidigt som det som beskrivs på raden ovan.

(( )) – Författarens kommentar.

(otydligt) – Indikerar att ordet inte går att identifiera.

Endast delar av transkriptionen presenteras i resultaten.

## **2.4 Validitet och reliabilitet**

Undersökningens trovärdighet bör analyseras utifrån begreppen validitet (credibility) och reliabilitet (dependability). Validiteten avser undersökningens trovärdighet. Har författarna använt rätt metod för undersökningen? Reliabiliteten avser pålitligheten i förhållandet mellan undersökningens empiri och tolkningsverktyg. Skulle resultaten sett annorlunda ut om observationerna genomförts av någon annan? Motiveringen till valet av undersökningens deltagare i förhållande till syfte och datainsamlingsmetod avgör undersökningens trovärdighet. Reliabiliteten i undersökningen är avgörande för studiens validitet (Polit & Beck, 2008).

Författarnas val av datainsamlingsmetod ger undersökningen trovärdighet i det att observationer är en metod som lämpar sig bra för att få syn på beteenden hos pedagogerna och hur dessa bemöter barnen (Bryman, 2011). För att ge undersökningen en form av reliabilitet har författarna använt sig av fyra observationer på två olika förskolor. En observation på förskolan Månen och tre observationer på förskolan Solen. Den ojämna fördelningen av observationer bör tas i beaktande för undersökningens reliabilitet då fler observationer på förskola 1 har kunnat ge ett annat resultat. Hur observationerna sett ut om författarna tillsammans besökt förskolorna bör också tas med i beaktande då fler utomstående under aktiviteten har kunnat ge en förändring i pedagogens bemötande av barnen och barnens agerande under observationerna.

## **2.5 Forskningsetiska överväganden**

I studiens datainsamling har vi följt de fyra huvudkraven under individskyddskravet från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Det första kravet, *informationskravet*, uppfyllde vi genom att höra av oss till de berörda förskolorna först via telefonsamtal och sedan utskick av ett missiv där information om oss och arbetet, tillvägagångssätt och syfte, stod att läsa. Otydligheter i missivet och eventuella frågor från deltagande pedagoger besvarades när vi besökte förskolorna för att personligen introducera oss och dela ut tillståndsblanketter till barnens vårdnadshavare.

Pedagogernas samtycke till deltagande i undersökningen gavs endast muntligt, men de informerades om att de när som helst kunde dra sig ur om de inte ville delta längre. Innan vi hämtade barnens samtycke om deltagande hämtade vi först målsmans samtycke för deltagande i enlighet med Vetenskapsrådets (2002) direktiv för deltagare under femton år. Efter skriftligt samtycke från vårdnadshavare sammanställdes barngruppen och då inhämtades muntligt samtycke från barnen. De barn vars vårdnadshavare inte samtyckt till barnets deltagande eller helt utebliven tillståndsblankett tillfrågades inte att delta. Vi fick inget nekande svar från barnen som tillfrågades, om barnet inte samtyckt till deltagande hade hen uteslutits från undersökningen. På så vis uppfyllde vi Vetenskapsrådets *samtyckeskrav* (ibid.).



För att uppfylla *konfidentialitetskravet* är alla namn från observationerna fingerade och personer, avdelningar och förskolor är avidentifierade. De fingerade namnen på barn och pedagoger är etniskt korrekta och könsrelaterade, om barnen har svensk etnicitet är de påhittade namnen av svensk karaktär. Om exempelvis barnet heter Maja får det ett svenskt flicknamn som Stina eller Klara. Observationerna som dokumenterades med videokamera ses enbart av författaren som var på plats vid observationen och sammanställningen med avidentifieringen visas sedan för övrig skribent till studien. De pedagoger som deltog i observationerna informerades om avidentifieringen innan de gav sitt samtycke (ibid.).

Det fjärde kravet, *nyttjandekravet*, uppfylldes genom att förskolan och pedagogerna som berördes av undersökningen informerades om att den insamlade datan enbart används i den här studien men kommer att arkiveras på Högskolan i Gävle i tre år efter avslutad studie. Vi som gör studien kommer att förstöra den data som vi har och enbart den som arkiveras på Högskolan i Gävle kommer att finnas kvar (ibid.).

Enligt rekommendationer från Vetenskapsrådet (2002) kommer de berörda förskolorna få ta del av resultaten från studien genom en sammanfattning av arbetet.

## 3. Resultat och Analys

### 3.1 Observationer

Observationerna är döpta efter den typ av aktivitet som är observerad.

#### 3.1.1 Videoobservation 1: Förskolan Månen – Hur lång är en meter?

Observationen är gjord på den privatägda förskolan. Samlingen hölls av en kvinnlig pedagog. Dock fick hon hjälp vid behov under samlingen av en manlig pedagog men det var den kvinnliga pedagogen som höll i samlingen. I samlingen deltog sex barn, fyra pojkar och två flickor. Barnen var fem och sex år gamla. Aktiviteten som observerades var en matematiksamling där längd stod i fokus. Barnen satt på rad bredvid varandra medan pedagogen stod upp framför dem. Barnen blev presenterade för två kartongrör (båda över en meter) och fick frågan av pedagogen om de trodde att någon av dessa kartonger var över en meter. Sedan fick de fritt spekulera över svaret på frågan under ett tag. I början av samlingen tog tre av pojkarna mer plats än de övriga i gruppen. De tre spekulerade alla högt hur det kunde stå till och diskuterade och argumenterade med varandra. De gick fram till kartongröret för att närmare kunna se. Efter ett tag bjöd pedagogen in den fjärde pojken i samtalet för att få höra hans teori/teorier. Han hade innan suttit tyst i samlingen. De två kvarstående flickorna satt dock fortfarande på sina platser, tysta. Det tog ett tag innan pedagogen bjöd in flickorna. Först blir den ena av flickorna inkluderad i samlingen med hjälp från pedagogen som ställer en fråga direkt till flickan. Pedagogen får innan flickan hinner svara säga till några av pojkarna, som börjar svara på frågan som var riktad till flickan, att det inte är deras tur att svara på pedagogens fråga utan det är flickans tur. På så sätt blev hon inkluderad i samlingen.

Samlingen fortsätter sedan i samma stil med att tre av pojkarna är mer dominerande. Efter att pedagogen har introducerat kartongrören och barnen har fått spekulera ifall de är över en meter är det dags att ta reda på hur det verkligen ligger till. De tre pojkarna diskuterar olika möjligheter för att lösa uppgiften och kommer tillslut fram till att de måste mäta kartongrören för att kunna veta. Pedagogen går iväg en stund för att hämta material att mäta med och när hon kommer tillbaka reser sig alla fyra pojkarna och går emot henne för att ta del av materialet. Den ena flickan, som sitter nära materialet, flyttar sig lite närmare materialet dock fortfarande sittandes men stannar upp och den andra flickan reser på sig men håller sig fortfarande i bakgrunden och går inte fram till materialet. Två av de pojkar som diskuterat

mest under samlingen börjar bråka om vem som ska ha ett av mätinstrumenten och pedagogen får säga till den ena att vänta. Pedagogen ger i uppdrag att de med en penna ska markera vart på kartongröret som barnen tror att det är en meter och ger markeringspennan till flickan som fortfarande sitter ner för att hon ska ha hand om detta uppdrag. En pojke säger på en gång att han vill ha pennan men pedagogen säger tydligt igen att det är flickans uppdrag. Tack vare att det finns två kartongrör kan pedagogen dela in barnen i olika grupper och får på så vis den andra flickan mer inkluderade då hon tar för sig mer när gruppen blivit mindre. Även hon blir ansvarig för markeringspennan vilket också enligt oss har en del i att de är med mer i samlingen. Vårt fokus på observationen hamnar i detta läge på en av grupperna, där det är en flicka och två av de pojkar som under hela samlingen varit aktiva. Den ena pojken mäter snabbt en meter och lånar pennan för att göra en markering. Flickan gör ett streck utan att mäta och pedagogen frågar henne då hur hon vet att det är en meter. Detta har hon inget svar på och då går pedagogen vidare med sin fråga och istället frågar pojken hur han vet att en meter är vid hans streck och pojken förklarar hur han har gjort. Pedagogen försöker sedan förklara för flickan hur hon kan få fram hur långt en meter är. Flickan fortsätter dock att vara tyst medan pojkarna hjälper pedagogen att förklara. Pedagogen går sedan vidare till att diskutera den andra pojkens mätningförsök. Till slut lyckas pedagogen inkludera alla tre barn samtidigt vid röret för en stund. När mätningen är klar är det dags att såga röret så att det blir en meter och då tar flickan initiativ och frågar om hon får såga. Sågarna har redan innan varit i närheten och flickan har antagligen lagt märke till dem vilket har väckt ett intresse hos henne att vilja såga. Hon får bara ett svagt ja till svar av pedagogen och fortsätter därför att fråga om hon får såga tre gånger. En av pojkarna går och hämtar en såg och säger ”jag sågar” och får då till svar av pedagogen ”vi kan alla såga”. Flickan går då och hämtar en egen såg och får till svar av pedagogen ”vi tar en i taget”. Flickan tar ändå med sig sågen till kartongröret men blir då tillsagd av pedagogen att gå tillbaka med den samtidigt har en av pojkarna börjat såga i kartongröret. Båda pojkarna hinner såga innan det blir flickans tur. Flickan får dock såga under längst tid.

### **3.1.2 Videoobservation 2: Förskolan Solen - Baka bullar**

Observationen är gjord på den kommunala förskolans skolan. Det är två pedagoger som deltar i aktiviteten, båda är kvinnor. Pedagogen som leder aktiviteten har tidigare erfarenhet av genusarbete i förskolan då hon var med och drev ett nationellt uppmärksammat arbete på en förskola i Mellansverige. Sex barn deltar i aktiviteten, mellan fyra och fem år, två flickor och fyra pojkar. Innan videokameran sattes igång tillfrågades samtliga barn om det gick bra för

dem att aktiviteten spelades in. Pedagogernas medgivande gavs när förskolan besöktes för att lämna tillståndsblanketter. En del av aktiviteten missades eftersom kameran av etiska skäl tvingades stängas av då barn vars tillstånd inte getts att delta kom in i rummet.

Barnen har själva delat upp sig runt bordet så att pojkarna står på ena sidan av bordet med den passiva pedagogen mellan sig och flickorna står på den andra sidan bredvid den ledande pedagogen. Aktiviteten som pedagogen har valt att göra med barnen är att baka bullar. Under de första två minuterna när pedagogen ställer iordning för aktiviteten är det tre pojkar som hörs mest, pojkarna har fått namnen Claes, Alvin och Isak. Barnen får i tur och ordning fylla ett decilitermått med mjöl och hälla i en större bunke. Turordningen börjar med barnet längst från den aktiva pedagogen och går sedan till barnet bredvid och så vidare. Barn nummer två i raden, Alvin får hjälp av den passiva pedagogen (Pedagog 2) att fylla sitt mått. En av flickorna, Lisa, går från sin plats runt bordet för att kolla när Alvin fyller måttet och får en tillsägelse från den ledande pedagogen (Pedagog 1).

- 1 Lisa: (går från sin plats)
- 2 Lisa: (tittar när Alvin fyller måttet med mjöl)
- 3 Pedagog 1: ”Men vet du va... var stod du nånstans då Lisa?”
- 4 Carola: ”Här”
- 5 Carola: [slår handen i bordet bredvid sig]
- 6 Pedagog 1: ”Ja... Då får du väl stå kvar tills det... blir din tur”
- 7 Lisa: (Går tillbaka till sin plats)

Mjölpåsen och måttet går laget om. Claes hoppar upp och sätter sig på bordet och Isak påkallar Pedagog 2s uppmärksamhet genom att peka på barnet och säga ”Kolla på Claes!”, som då får en lågmäld tillsägelse från Pedagog 2.

- 8 Pedagog 2: Claes...
- 9 Pedagog 2: [lägger handen på Claes]

Barnen får sedan i tur och ordning starta och stänga av hushållsassistenten, de får i tur och ordning provsmaka på de ingredienser som ska vara i degen och gissa vad det är. Efter provsmakningen går Claes, Alvin och Isak, iväg för att tvätta händerna. Melker, Lisa och

Carola går och tvättar händerna först efter uppmaning från Pedagog 1. Det är fortfarande de tre pojkarna som hörs mest. En pojke, Melker, säger inte ett ord under hela observationen, han gör vad han blir tillsagd att göra men inget utöver. Han interagerar inte med de andra barnen och blir inte tillfrågad någonting av pedagogerna. Pedagog 2 interagerar mest med de tre pojkarna som pratar mest. Isak petar upprepade gånger fingret i näsan och blir tillsagd varje gång av Pedagog 1 att tvätta händerna.

- 10 Isak: ”Hur fick du tag på det?”  
11 Isak: [petar sig i näsan]  
12 Pedagog 1: ”Hur jag fick tag på jästen?”  
13 Isak: ”Jaa”  
14 Pedagog 1: ”Nu får du gå och tvätta händerna igen för nu var dina fingrar i näsan”  
15 Isak: [går iväg för att tvättar händerna]  
16 Pedagog 1: ”Jag var in till Lars ((jobbar i köket på förskolan)) och hämtade  
17 jästen”

När det är dags för utbakning av degen har barnen bytt platser men får behålla sina numreringar de fått tidigare under observationen. Carola är nu mer aktiv och engagerar sig mer i konversation med Pedagog 1. Carola berättar för Pedagog 1 att hon provsmakade degen och inte tyckte om den. Pedagog 1 säger då till henne att hon måste tvätta händerna.

- 18 Carola: ”Ja smaka de här som ja hade på händerna”  
19 Pedagog 1: ”Då lär du gå och tvätta dej igen, när du haft händerna i mun”  
20 Carola: ”Eller inte”  
21 Pedagog 1: ”A... fast nu sa du att du hade det då litar jag på dej. Och Lisa också  
22 då får tvätta händerna”

### 3.1.3 Videoobservation 3: Förskolan Solen – Högläsning

Observationen är gjord på den kommunala förskolan. Det är en pedagog som leder aktiviteten, pedagogen som var passiv i den första observationen på förskolan (videoobservation 1: Förskolan Solen – Baka bullar). Pedagogen och fem barn, tre pojkar och två flickor (samma barn från tidigare observation) sitter runt ett bord, en pojke sitter på golvet. Boken som pedagogen läser heter *Promenad* och är skriven av Lotta Olsson och är temaboken de har på förskolan. Pedagogen frågar barngruppen om de kommer ihåg boken barnen ger ett unisont jakande svar, utom två barn, pojken på golvet och en av flickorna. När pedagogen börjar läsa ansluter sig pojken på golvet till de övriga barnen vid bordet, utan tillsägelse från pedagogen. Samma tre pojkar från tidigare observationen är de som hörs mest. Pedagogen ställer många frågor till barngruppen utan att vända sig till ett specifikt barn. Oftast är det de tre pojkarna som svarar först och starkast. Pedagogen vänder sedan frågan direkt till flickorna.

- 1 Pedagog: ”Vad ser Carola och Lisa i (otydligt)”
- 2 Pedagog: [vrider boken mot flickorna]
- 3 Carola: ”Eh...”
- 4 Pedagog: ”Här var det kontakt”
- 5 Pedagog: [pekar i boken]
- 6 Claes: ”Kontakt i (otydligt)

Claes fortsätter sedan att lista allt han ser på bilden. Pedagogen vrider tillbaka boken och låter pojken lista färdigt innan hon vänder blad och fortsätter läsa. Lisa pekar i boken och frågar: ”Vem bor här?”. Pedagogen läser vidare och Lisa frågar igen: ”Vem bor här då?”. Pedagogen svarar genom att peka på vart och ett av husen och säger namnet på den som bor där. Efter ett tag vill inte Carola lyssna på boken längre.

- 7 Carola: ”Jag vill inte lyssna”
- 8 Carola: [tittar på Lisa]
- 9 Carola: ”Kom vi går” ((Till Lisa))
- 10 Lisa: (reser på sig)
- 11 Pedagog: ”Vänta, vänta lite”
- 12 Pedagog: [lägger handen på Lisa]
- 13 Lisa: [sätter sig ner igen]
- 14 Carola: (sätter sig på knä på stolen)

- 15 Carola: ”Alldeles strax är det klart”  
16 Pedagog: ”Jag ska berätta en sak efter också”  
17 Carola: (suckar och lägger överkroppen på bordet)

När pedagogen har läst färdigt boken berättar hon att de (barnen) ska fundera på hur deras eget hus ser ut och sedan måla det. Carola börjar berätta att hennes hus är rött, Claes skriker för att överrösta henne och berättar om sitt hus. Carola tystnar. Pedagogen sätter sig nu bredvid Melker, som varit tyst genom hela aktiviteten. Han pekar på sin teckning och säger: ”Det här ser ut som min dörr.”. Pedagogen tittar på teckningen. Lisa påkallar pedagogens uppmärksamhet genom att säga: ”Titta!” och indikerar på sin teckning, pedagogen vänder sig då till Lisa och tittar på hennes bild. Melker fortsätter att prata till pedagogen.

### **3.1.4 Videoobservation 4: Förskolan Solen – Bygga**

Observationen är gjord på den kommunala **förskolan**. Det är samma pedagog som ledde Videoobservation 2: Förskolan Solen – Högläsning som leder den här aktiviteten. Sex barn deltar i aktiviteten, fyra pojkar (samma pojkar som i Videoobservation 1: Förskolan Solen – Baka bullar och Videoobservation 2: Förskolan Solen – Högläsning) och två flickor (en flicka som deltog i Videoobservation 1: Förskolan Solen – Baka bullar och Videoobservation 2: Förskolan Solen – Högläsning samt en ny flicka). Barnen är samlade i ett litet rum på förskolan. Pedagogen och en pojke sitter på stolar runt ett bord medan resterande barn står upp utspridda i rummet. Pedagogen förklarar att de ska jobba vidare på boken de läste under förra observationen (Videoobservation 2: Förskolan Solen – Högläsning). Idag ska de bygga sina hus med valfritt konstruktionsmedel. Konstruktionsmedlen som pedagogen erbjuder dem är lego, stora mjuka byggklossar i träimitation och mjuka fyrkantiga ”pusselplattor” i olika färger. Barnen behåller den numrering de fick i Videoobservation 1: Förskolan Solen – Baka bullar, med undantag för den nya flickan som kommer att kallas för Sara.

Tre av barnen, Claes, Melker och Carola sitter tillsammans med pedagogen vid bordet och bygger med lego. Två barn, Isak och Sara sitter på golvet och tillsammans bygger med mjuka klossar i träimitation och Alvin sitter själv och bygger med ”pusselplattorna”. Isak och Sara är högljudda när de bygger sina hus. Alvin påkallar pedagogens uppmärksamhet upprepade gånger men överröstas ofta av Claes som sitter bredvid pedagogen. Pedagogen frågar upprepade gånger Melker vad han bygger utan att få svar. Pedagogen svarar när barnen upprepade gånger påkallar hennes uppmärksamhet men i övrigt är det mer barn-barn interaktion än barn-pedagog interaktion.

## 3.2 Analys

Resultaten från observationerna visade att pedagogerna i vissa fall bemötte barnen utifrån stereotypa könsroller. Pojkarna var i tre av observationerna de som tog för sig mest under aktiviteten. För att sedan vända i den sista observationen där flickorna var de som tog för sig mest. Detta beteende var inget som fick direkt uppmuntran från pedagogerna men heller inga negativa konsekvenser för pojkarna. På den privata förskolan bemötte pedagogerna flickor och pojkar olika på ett tydligare sätt än på den kommunala. I det att pedagogerna bekräftade pojkarnas initiativ i större mån än flickornas. På den kommunala förskolan tillät pedagogerna pojkarna att ta mer plats i det att pojkarna inte fick tillsägelser när de var högljudda. Men flickorna fick heller ingen tillsägelse när rollerna var ombytta i den sista observationen. I övrigt såg författarna ingen skillnad mellan den privata och den kommunala förskolan. De högljudda pojkarnas och de, över lag, tysta flickornas beteenden kan förklaras med att de agerar utifrån de stereotypa könsföreställningar som är rådande i samhället. Flickorna förväntas vara stillsamma och passiva medan pojkarna förväntas ta för sig mer och vara ”bråkiga”. Barnen har då anpassat sig i dessa nischer och agerar utifrån vad som förväntas av dem (Giraldo & Colyar, 2011).

### 3.2.1 Videoobservation 1: Förskolan Månen – Hur lång är en meter?

Vad författarna till undersökningen kunnat se från detta är att tre av fyra pojkar tog mer plats än flickorna under denna samling. Fast att det var på det här viset inkluderade inte pedagogerna flickorna på en gång, utan det tog ett tag för henne att vända sig till flickorna vilket behövdes. Hennes fråga fick dock igång en livlig diskussion och argumentation bland tre av barnen, vilket författarna tolkar som att pedagogerna inte ville förstöra då barnen hade många idéer och tankar som de berättade om både med sitt muntliga språk och med sitt kroppsspråk. Också tolkat utifrån situationen är att pedagogerna genom att inte avbryta de tre barnen under sitt ”snack” på ett naturligt och icke utpekande vis på så sätt försöker få med de resterade barnen. Meningen var antagligen att barnen som pratade skulle med just sitt prat inspirera de barn som inte pratade till att börja delta i konversationen. Om så nu var fallet fungerade det dock inte då resterade barn inte började delta i konversationen med de andra barnen. Detta liknar det Pramling Samuelsson och Ärlemalm-Hagsér (2009) sett i sin studie också gjord av observationer, det som hamnar i fokus är pojkars lek och lärande.

Förhoppningsvis var dock pedagogens tanke att inkludera alla barnen i denna samling och hon fick enligt vad vi såg därför gå vidare till nästa plan **för** att få med alla. Att själv fråga



varje barn som inte talade och på så vis får dem att tala. Detta kan ses som utpekande mot just det barnet men för att få med alla kan pedagogen ha tänkt att det var det enda sättet. Då får utpekandet av det enskilda barnet ställas mot att barnet annars inte inkluderas i aktiviteten annat än att hen sitter med i gruppen. Intresset för aktivitetens innehåll, från barnets sida, kan dock inte med säkerhet fastställas av författarna. Kanske sa hon ingenting för att hon helt enkelt inte brydde sig? Kanske skulle en samling om ett annat ämne tilltala henne mera? Skulle pedagogen ha valt ämne på något annat sätt? Eller skulle barnen få ha haft mer inflytande om vad som skulle ske under samlingen? Det kanske skulle ha funnits mer valmöjligheter för barnen? Vidare får ju barnen vara med och mäta och såga för att få rören till att bli en meter. Det ville alla barn testa på som enligt författarna kan ses som ett mer lyckat försök av pedagogen att få alla barnen intresserade av ämnet.

Också observerat i denna sekvens, vilket går i samma spår om att fokus hamnar på pojkars lek och lärande, är att pojkarna tog för sig av materialet på eget initiativ utan att först fråga om lov. Flickan blev däremot tilldelad material (markeringspennan) från pedagogen och frågade om lov att ta från materialet. Ett exempel är när den ena flickan frågar om hon får såga istället för att bara ta sågen, vilket en av pojkarna gjorde. Från pedagogens sida blev det en form av uppmuntran till pojkarnas beteende, antagligen omedvetet. För att sedan till flickan inte ge ett tydligt svar så att hon förstod och senare säga att hon skulle lämna tillbaka sågen som hon hämtade, precis som pojken hade gjort.

### **3.2.2 Videoobservation 2: Förskolan Solen - Baka bullar**

Det är tre pojkar som tar mest plats under aktiviteten. Uppdelningen av barnen runt bordet var barnens eget initiativ och inget som pedagogerna uppmanade. Ändå står pojkar och flickor uppdelade. Uppdelningen kan bero på barnens kompisrelationer som finns i förskolans vardag. Pojken som var tyst genom aktiviteten placerade sig tillsammans med pojkarna utan någon tillsynes kompisrelation dem emellan.

Valet av aktivitet från pedagogens sida, vilket är en vanligtvis kvinnoassocierad syssla, berodde på att under förra veckan inföll kalenderhögtiden ”kanelbullens dag”. Dagen efter observationstillfället skulle de äldre barnen på förskolan delta i ”Bamseloppet” och fika serveras efteråt, bullarna från bakningen skulle användas till fikat.

Alla barnen får i tur och ordning hjälpa pedagogen, aktiviteten är rättvis i den meningen att alla får hjälpa till. Att en av pojkarna blir tillfrågad att hämta saltet till pedagogen berodde på

barnets placering i närheten av vagnen där ingredienserna var placerade. De barn som gör någonting som inte anses acceptabelt av pedagogen blir tillsagda på samma sätt oavsett kön. I en så pass kvinnoassocierad syssla och att barnen blir tillfrågade och tillrättavisade i samma anda gör att en maskulin norm inte blir synlig. Pojkarna som tar plats och är högljudda blir inte tillrättavisade för sitt beteende, men eftersom flickorna och en av pojkarna är lugna går det inte att säga om pojkarnas beteende har varit accepterat också av flickorna och den tysta pojken.

Flickornas passivitet genom aktiviteten kan vara ett resultat av att de ”insett sin roll som flickor” i samhällets maskulina norm. Studier har visat att barn redan i unga år anammat de sociala normer som påskrivs pojkar respektive flickor. Utifrån det kan de aktiva pojkarnas beteende förklaras genom att de vet att de får ta plats eftersom det är socialt accepterat att pojkar tar plats (Giraldo & Colyar, 2011).

Den ledande pedagogens bakgrund inom genusarbete kan vara en förklaring till att de stereotypa könsrollerna inte framträder tydligt under aktiviteten.

### **3.2.3 Videoobservation 3: Förskolan Solen – Högläsning**

Det är samma tre pojkar som tar plats och hörs under den här aktiviteten som i aktiviteten innan (Videoobservation 1: Förskolan Solen – Baka bullar). I den fria leken på förskolan tar dessa tre pojkar plats vilket sågs innan själva observationen av aktiviteten började. Pojkarna blir inte tillsagda under den här aktiviteten heller när de högljutt deklarerar vad de ser i boken. Det är också dessa tre pojkar som svarar först och starkast på pedagogens frågor. Pedagogen försöker då få flickorna delaktig i samtalet genom att direkt vända sin fråga till dem, men flickorna blir snabbt avbrutna och överröstade av en av pojkarna (rad 1-6). Den tysta pojken som inte sagt ett ord under aktiviteten eller svarat på frågorna får ingen fråga riktad till sig under läsningen. Dock ges han plats senare när det är dags att teckna sina hus och pedagogen placerar sig bredvid pojken, då berättar han utan uppmaning från pedagogen vad han har tecknat. Flickorna får en tillsägelse från pedagogen då de försöker lämna aktiviteten, men inte då de gör sina åsikter hörda under läsningen och tecknandet.

Boken som pedagogen läser och som är temabok på förskolan skulle kunna ses som en normöverskridande bok i den mening att personerna som besöks i boken i flera fall har hobbies som anses höra det motsatta könet till. Också i den här observationen är den maskulina normen gömd. Pojken som sitter på golvet i början blir inte tillsagd att komma till

bordet när läsningen börjar medan flickorna får en tillsägelse när de försöker lämna aktiviteten. Det kan bero på att Carola verbalt uttrycker sin intention att gå därifrån (rad 7-9). De sociala könsmodellerna kan också här förklaras vara en bidragande faktor till de högljudda pojkarnas beteende. De vet att det är accepterat för dem att ta för sig i gruppen.

#### **3.2.4 Videoobservation 4: Förskolan Solen – Bygga**

Det här är en högljudd aktivitet och barnen har tillåtelse att konversera när de konstruerar sina hus. Konstruktion är en mansassocierad aktivitet i det att det är fysiskt och lite ”stöktigt”, materialet som används är pojk kodat material. Den nya flickan, Sara, tar för sig, dominerar aktiviteten och är det barn som hörs och syns mest. Claes, en av pojkarna som hördes mest under föregående observationer, försöker att monopolisera pedagogen och högljutt påkallar hennes uppmärksamhet upprepade gånger. Alvin, som konstruerar själv på golvet, försöker också upprepade gånger påkalla pedagogens uppmärksamhet och konkurrerar om den med Claes. Sara försöker inte fånga pedagogens uppmärksamhet men **är** ändå det barn som hörs mest. Hon försöker istället påkalla de övriga barnens uppmärksamhet. Hon domderar med Isak, som under tidigare observationer var en av pojkarna som hördes mest, vilket han finner sig i. Han är nu underordnad den dominant flickan. Carola sällar sig sedan till Sara och Isak på golvet i deras bygge och domderar också hon med Isak som finner sig i maktarrangemanget. Barnens högljudda byggande får inga tillsägelser från pedagogen utan snarare uppmuntran.

Denna mansassocierade aktivitet domineras av flickorna som nu tar mer plats än pojkarna. Carola som i tidigare observationer har varit lugnare kan ha ryckts med av den mer dominant Sara och därför vågar ta mer plats. Aktivitetens mansassocierande karaktär kan också vara en bidragande faktor till flickornas nu mer aktiva beteende i det att det är mer accepterat att ta plats som pojke, därför intar flickorna den rollen i den här situationen (Davies, 2003).

## 4. Diskussion

### 4.1 Resultatdiskussion

Genom granskning av observationerna har författarna fått tagit del av vissa stereotypa könsföreställningar från pedagogerna. I den mening som Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) skriver om, att pojkar ges mer utrymme i förskolans verksamhet. Tolkningen av situationen att det är en omedveten handling från pedagogens sida. Om det omedvetna könsskapandet uppmärksammas och tas fasta vid finns goda chanser för vidare arbete med genus och könsmönster. Tillexempel ett arbete för att öka pedagogernas medvetenhet och kunskaper om könsstrukturer för att vidare kunna arbeta mot dessa på förskolan. Denna slutsats är dragen från en observation på den privata förskolan. På den kommunala förskolan såg situationen något annorlunda ut. De stereotypa könsstrukturerna uppträdde först efter en tolkning från författarnas sida där barnens beteende sattes i samband med forskning författarna tagit del av. I det här fallet Giraldo och Colyars (2011) studie som kan förklara pojkarnas och sedan flickornas beteenden som invanda könsmönster.

Före undersökningen var författarnas hypotes att resultaten från den privata förskolan skulle visa att pedagogerna där bemötte barnen mindre könsstereotyp än på den kommunala. Denna hypotes kom sig från en tro att privata förskolor granskas hårdare av kommunerna än de kommunala förskolorna.

#### 4.1.1 Får pojkar mer plats i förskolan?

Tydligt framträdande under arbetet med observationerna är att flickor tar mindre utrymme i förskolan än pojkarna som vanligtvis är mer dominanta i aktiviteterna. Ett exempel som presenteras där detta tydligt framgår är i Videoobservation 1: Förskolan Månen – Hur lång är en meter? med momentet i samlingen när det är dags för barnen att såga. Två pojkar och en flicka ska tillsammans såga ett kartongrör så att denna mäter en meter. Flickan, som under större delen av aktiviteten suttit tyst och inte varit särskilt delaktig, frågar pedagogen om hon får såga. Till svar får då flickan ett vagt ”ja”, vilket flickan tillsynes inte verkar uppfatta som ett jakande svar på sin fråga. Hon fortsätter då att ställa sin fråga till pedagogen, hon upprepar frågan tre gånger. Under tiden som detta sker hämtar en av pojkarna sågen och proklamerar: ”Jag sågar!”. Pojken får då ett direkt svar med: ”Vi kan alla såga.”. Pedagogen ger pojken ett tydligt svar medan flickan får ett något otydligt svar, så pass otydligt att flickan inte verkar medveten om att det är ett svar. Pedagogens svar till pojken indikerar att alla ska få prova på

att säga och är då direkt relaterat till pojkens handling och ingen uppmuntran till flickans initiativ att ställa en fråga.

I denna sekvens, inte ens en minut långt under observationstillfället, går det att se att pojken ges mer plats under aktiviteten medan flickan hamnar något i skymundan. Pojken i sekvensen tog för sig av flickans plats och tilläts göra det av pedagogen. En tolkning av situationen är att pedagogen är omedveten om den handlingen. Liknande resultatet som en studie av Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) visat, där också de via videoobservationer kunnat identifiera att pojkars lek och lärande står mer i fokus på kostnad av flickornas. Det till trots att flickan tog initiativet till sågandet genom att fråga pedagogen medan pojken hämtade sågen och sedan kungjorde sina intentioner och får bekräftelse från pedagogen. När flickan sedan imiterar pojkens beteende och själv hämtar en såg får hon en tillsägelse från pedagogen. Det kan ha handlat om en säkerhetsrisk, att det är farligt för barn att handskas med sågar. Men om så var fallet borde pojken fått en tillsägelse i likhet med flickan. Flickan i sekvensen fick också möjligheten att säga först efter att de båda pojkarna sågat.

Ett lika tydligt exempel på att pojkar ges mer plats fanns inte i de observationer som gjordes på Förskolan Solen. Det framgick tydligt i två av observationerna (Videoobservation 2: Förskolan Solen – Baka bullar och Videoobservation 3: Förskolan Solen – Högläsning) att majoriteten pojkar tog mer plats än flickorna. Detta beteende var dock inget som fick någon uppmuntran från pedagogerna, inte heller fick det några tillsägelser. Rollerna blev sedan helt omkastade i Videoobservation 4: Förskolan Solen – Konstruktion när flickorna tog mer plats i aktiviteten och var de som dominerade. Ett beteende som heller inte gavs någon uppmuntran från pedagogerna och heller inga tillsägelser.

#### **4.1.2 Pedagogernas bemötande**

Författarna har tittat på hur pedagogerna bemöter barnen på de två förskolorna och hur könsskapande tar sig uttryck i interaktionen mellan pedagog och barn. Författarna kom då till insikten att könsskapande mycket väl kan vara oavsiktligt från pedagogernas sida. I likhet med vad de observerade pedagogerna på bland annat Tittmyran och Björntomten kom fram till (SOU 2006:75).

Enligt Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) så skapas genus och könsmönster av både pedagoger och barn på förskolan, så allt ligger kanske inte på pedagogernas

bemötande och förhållningssätt. Barnen har också en del i upprätthållandet av de stereotypa köns mönstren, till vilket de inte kan hållas ansvariga. Frågan är då vart ifrån barnen har fått dessa köns mönster. Som tidigare nämnt talar Eidevald (2009) om två olika perspektiv: *Vi föds till pojkar och flickor* och *vi görs till pojkar och flickor*. På ena sidan talas det om att vi är olika av biologiska skäl. Pojkar och flickor är varandras motsatser och vi föds med olika egenskaper. På andra sidan talas det om att det är via socialisationen som gör oss till pojkar eller flickor, män eller kvinnor, och inte de biologiska faktorerna. Författarna till undersökningen kan tänka sig att förskolans verksamhet ser olika ut beroende på vilken uppfattning som är kutym på förskolan och vilket förhållningssätt pedagogerna har. Det till trots att alla förskolor i Sverige har samma läroplan att förhålla sig till. Så det ligger alltså på pedagogernas förhållningssätt till genus och bemötande av barnen i hur könsstrukturer skapas och upprätthålls på förskolan. Dock menar Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) att det är barnen som oftast går emot dessa könsstrukturer och att pedagogerna ofta agerar *utifrån* könsrollerna än *mot* dem.

## 4.2 Metoddiskussion

Valet av observation som metod i undersökningen gjordes av författarna då observationer är en bra metod för att få syn på pedagogernas beteende och bemötande gentemot barnen (Johansson & Svedner, 2010). Att använda en videokamera för att dokumentera observationerna möjliggjorde för författarna att gå tillbaka till observationerna för att få syn på sådant som har missats under observationstillfället. Om istället en annan metod använts, som exempelvis enbart fältanteckningar, hade författarna kunnat gå miste om viktig information i observationerna. Användandet av videokamera minimerade då risken för feltolkningar från författarna vid observationstillfällena.

Nackdelen med användandet av videoobservation som metod kom sig av bristen på villiga pedagoger till deltagande samt det låga antalet tillståndsblanketter som återkom. Om detta berodde på brist på intresse från pedagogerna att delta eller att de känner sig obekväma att bli filmade kan författarna bara spekulera kring. Detsamma gäller för tillståndsblanketterna och anledningen till att så få kom tillbaka. En anledning kan vara brist på intresse från vårdnadshavarna eller att tillståndsblanketten glömdes bort. Sammansättningen av barngrupp och pedagoger berodde då helt på vilka som givit samtycke till deltagande. Många barn var villiga att delta i undersökningen och bad om att få delta i aktiviteterna. Enligt Vetenskapsrådets (2002) samtyckeskrav måste dock personer under femton år ha målsmans

tillstånd för deltagande.

Författaren och videokameran var under den första observationen på förskola 1 av stort intresse för barnen då de upprepade gånger vände sin uppmärksamhet till författaren. För undersökningens reliabilitet kommer då frågan om observationen sett annorlunda ut om en pedagog från förskolan suttit med kameran. Berodde barnens uppmärksamhet för författaren på att det var ett för barnen okänt ansikte som satt med under aktiviteten.

På grund av detta är en studie gjord på endast två förskolor där besöken från författarna var relativt korta så kan resultaten inte generaliseras till större grupper. Författarna är medvetna om denna begränsning men studiens tidsomfattning gjorde det nödvändigt att begränsa studien till ett hanterbart område.

### **4.3 Slutdiskussion**

Omedvetenhet från pedagogernas sida verkar vara den största fienden när det gäller genustänk och arbete mot stereotypa könsstrukturer i förskolan. Arbetet på Tittmyran och Björntomten gav pedagogerna insikt i att de behandlade pojkar och flickor efter de stereotypa könsrollerna efter att de innan arbetet trott sig behandla barnen lika (SOU 2006:75). Utifrån resultatet från Delegationen om jämställdhet i förskolan (2006) och, till viss del, författarnas egna resultat anser författarna till den här studien att genusarbetet i svenska förskolor bör utökas. Att utöka pedagogernas kunskaper om könsstrukturerna och hur dessa upprätthålls, omedvetet, av pedagogerna kan vara en början för ett utökat genusarbete. För att få tag på hur könsstrukturer och normer upprätthålls i förskolan anser författarna till den här studien att fler studier och forskning om könsstrukturer och normer bör göras. Utifrån ett genusperspektiv behövs forskning gällande barns lärande och lek där bland annat stereotypa föreställningar om kön problematiseras (Ärlemalm-Hagsér & Pramling Samuelsson, 2009).

Då det står skrivet i förskolans läroplan att förskolan ska motverka de traditionella könsrollerna är en jämställd förskola inget som *ska behöva* kämpas för att bli verklighet utan något som *ska* vara en verklighet. Författarna har sett genom egna observationer samt genom forskning de tagit del av att det finns situationer i förskolan där pedagogerna omedvetet bemöter barn utifrån de stereotypa könsstrukturerna. Om detta synliggörs för pedagogerna anser författarna att det finns möjlighet till arbete för att motverka detta.

## 5. Referenser

- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Davies, B. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Delegationen för jämställdhet i förskolan. (2006). *Jämställdhet i förskolan: om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete : slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Diss.. Jönköping.
- Giraldo, E. & Colyar, J. (2011). Dealing with gender in the classroom: a portrayed case study of four teachers. *International Journal of Inclusive Education*, 16(1), 25-38. doi: 10.1080/13603120903518216
- Hedlin, M. (2006). *Jämställdhet, en del av skolans värdegrund*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Hillard, L.J. & Liben, L.S. (2010). Differing Levels of Gender Salience in Preschool Classrooms: Effects on Children's Gender Attitudes and Intergroup Bias. *Child Development*, 81(6), 1787-1798.
- Johansson, B. & Svedner, P.O. (2010). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. (5. uppl.) Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Karlsson, I. & Simonsson, M. (2011). A Question of Gender-Sensitive pedagogy: discourses in pedagogical guidelines. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 12(3), 274-283.
- Nationalencyklopedin [NE]. (2014).  
genus. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/genus>
- Odenbring, Y. (2010). *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar: könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.
- Polit, D.F. & Beck, C.T. (2008). *Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice*. (8. ed.) Philadelphia: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Skolverket.



- Svaleryd, K. (2003). *Genuspedagogik: en tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Utbildningsdep., Regeringskansliet.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Ärlemalm-Hagsér, E. & Pramling Samuelsson, I. (2009). Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 14(2), 89-109.
- Ärlemalm-Hagsér, E. (2010). Gender choreography and micro-structures: early childhood professionals' understanding of gender roles and gender patterns in outdoor play and learning. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(4), 515-525.  
doi:10.1080/1350293X.2010.525951

## 6. Bilagor

### 6:1 Bilaga 1 – Missiv

Hej,

Vi heter Matilda och Hanna, vi studerar till förskollärare vid högskolan i Gävle. Vi börjar nu under höstterminen 2014 med vårt examensarbete. Vi vill komma till er förskola för att samla in empiri till vårt examensarbete. Vi tänkte göra videoobservationer samt intervjua pedagogerna på den avdelning som observationen utförs. Vi kommer att fokusera på de äldre barnen på förskolan, fyra till sex år. Barn och pedagoger på de avdelningarna med yngre barn kommer inte att beröras.

Syftet med vårt examensarbete är att undersöka pedagogernas inställning till genus. Vårt fokus kommer därför att främst ligga på pedagogerna och deras interaktion med barnen. För att lättare kunna se det kommer vi att använda oss av videoinspelningar under samlingen samt intervjuer med pedagogerna. Intervjufrågorna kommer att ges till pedagogerna i förväg. Barn som inte har fått tillstånd från vårdnadshavare att delta kommer inte att finnas med i observationer eller inspelningar.

Redovisningen av undersökningen kommer att vara skriftlig och det inspelade materialet kommer enbart att granskas och analyseras av oss och examinator. Materialet kommer enbart att användas till den här undersökningen och inte för några andra ändamål. Råmaterialet (videoinspelningarna) kommer att arkiveras på högskolan i Gävle i tre år innan det förstörs. Materialet kommer inte att finnas kvar hos oss som genomför undersökningen efter att examensarbetet är klart. Förskolan, barnen samt pedagogerna aidentifieras.

Vår handledare under examensarbetet heter Åsa Carlsson, asa.carlsson@hig.se.

Med vänliga hälsningar Hanna och Matilda.

## 6:2 Bilaga 2 – Tillståndsblankett

Akademien för utbildning och Ekonomi

Till vårdnadshavare för.....

Hej,

Vi heter Matilda och Hanna, vi studerar till förskollärare vid högskolan i Gävle. Vi börjar nu under höstterminen 2014 med vårt examensarbete. Syftet med vårt examensarbete är att undersöka pedagogernas ställning till genus. Vårt fokus kommer därför att främst ligga på pedagogerna och deras interaktion med barnen. För att lättare kunna se det kommer vi att använda oss av videoinspelningar av delar från verksamheten.

Redovisningen av undersökningen kommer att vara skriftlig och det inspelade materialet kommer enbart att granskas och analyseras av oss och examinator. Materialet kommer enbart att användas till den här undersökningen och inte för några andra ändamål. Råmaterialet (videoinspelningarna) kommer endast att arkiveras på högskolan i Gävle i tre år innan det förstörs. Förskolan, barnen samt pedagogerna oidentifieras.

Vi kommer endast att göra inspelningar av de barn vars vårdnadshavare har gett tillstånd att delta.

Vår handledare under examensarbetet heter Åsa Carlsson, asa.carlsson@hig.se.

Med vänlig hälsning

..... och .....

.....  
.....

- Ja, jag ger tillstånd för mitt barn att delta i aktivitet där bildupptagning används i undervisningssyfte.
- Nej, jag ger inte tillstånd till att mitt barn deltar i aktivitet där bildupptagning används i undervisningssyfte.

Vårdnadshavare

Vårdnadshavare

.....

.....